

Pokus o pohled „tak trochu zvenčí“, ale snad ne „z rychlíku“

Supervize je široký pojem. Znamená dozor, dohled, kontrolu, inspekci. To je něco, co do církve nepochybně patří. Biskup, novozákonní EPISKOPOS, je dohlížitel – jakkoli nepěkně to zní našim moderním – a zvláště postmoderním – uším. Je to chyba naší doby, že jakmile slyšíme „dohlížitel“, vybaví se nám přísná, komisi a po chybách pasoucí kontrola, dychtící po příležitosti napomenout a potrestat. Že by nám ten, kdo dohlíží, především **fandil**, že by s laskavou starostlivostí bedlivě zkoumal naši činnost, aby povzbudil a pochválil, co lze, a aby neméně laskavě, vpravdě otcovsky (mateřsky!) či bratrsky upozornil na to, co je třeba dělat jinak – to se nám jaksí nevybaví.

Supervizor (v církvi pro faráře především senior, ale není žádný důvod, proč by si třeba staršovstvo nemohlo objednat nějakého experta, který by část této práce provedl formou externího auditu) se má přirozeně především co nejpodrobněji **seznámit s tím, jak probíhá supervidovaná práce.** Má k tomu příslušné záznamy a některé činnosti, např. bohoslužby, může pozorovat (přímo, nebo z audiovizuálního záznamu), o mnohém může mluvit s farářem a s dalšími členy sboru atd.

V jiných pomáhajících profesích platí totéž – všestranné seznámení se supervidovanou činností za účelem kontroly a vedení pracovníka. **Výjimkou je individuální psychoterapie.** Zde se supervizor nemůže seznámit s prováděnou činností přímo. Z psychologických i etických důvodů není možný ani přesný záznam. Proto se vyvinula **specifická forma supervize**, jež se stala také naprosto základní složkou psychoterapeutického výcviku: Terapeut přichází k supervizorovi, referuje mu o tom, co dělal a jak hodlá dál postupovat, a supervizor mu formou dialogu pomáhá k tomu, aby napříště pracoval lépe.

Jak se brzy ukázalo, psychoterapie je činnost, jejímž **hlavním nástrojem je osobnost terapeuta**, a terapie sama probíhá ve složité dialogické souhře mezi pacientem a terapeutem. Supervizor se proto zajímá o to, co supervidovaný terapeut prožívá, jak citově reaguje na pacienta, jak se jeho, terapeutovo, sebeporozumění uplatňuje při porozumění pacientovu jednání a prožívání. A totéž platí i o supervizorovi! Do supervize vstupuje i **osobnost supervizora**, jeho subjektivita. I supervize je dialogický proces a supervizor sám prochází nekončícím osobním vývojem, který je zároveň vývojem profesionálním – vždyť i o něm platí, že nejdůležitějším nástrojem je jeho osobnost.

Mnohé formy práce s lidmi – lékařství a ošetřovatelství, vyučování a výchova, sociální práce atd., a zajisté i činnost duchovního – kladou na pracovníky podobné nároky jako psychoterapie. Proč by nemohl zkušený supervizor psychoterapie podobným způsobem supervidovat i sociální práci a další pomáhající profese? Kladnou odpovědí na tuto otázku byl vznik specializované profese supervizora, způsobilého supervidovat nejen psychoterapeuty, ale široké spektrum dalších pomáhajících profesí. Jde o supervizi ve velmi speciálním smyslu, snad bychom ji mohli nazvat **nepřímou**, na rozdíl od té běžné, která se orientuje na všechny dostupné informace o prováděné činnosti a o jejích výsledcích. Vžilo se však – a to je praxe platná i pro tento sborník – mluvit i v tomto úzkém smyslu prostě o supervizi.

Je charakteristické, že supervizor pracuje s **tím, co mu supervidovaný pracovník „přinese“**, s otázkami, které si klade, s těžkostmi, jež ho trápí, se záměry a nadějami, o kterých spontánně hovoří. Supervizor, který slouží určitému duchovnímu, nezajde na jeho bohoslužby. Nemůže (a nesmí!) tedy třeba mladou farářku upozornit, že by neměla celou dobu kázání žmoulat v prstech kapesník, ani že dělá velkou psychologickou i teologickou chybu, když začíná s desetiminutovým zpožděním. To by jeho supervizi, odvozenou od

techniky, vyvinuté pro supervizi individuální psychoterapie, dokonce rušilo. Jeho síla je v tom, že dokáže pracovat se širokým spektrem pomáhajících profesionálů, a především ovšem v tom, že **uplatní to, co umí jako psychoterapeut**: vstoupit tak říkajíc do vnitřního světa druhého člověka a do světa jeho (zevnitř viděných) interpersonálních vztahů. Supervizor pomáhá supervidovanému, aby se v tomto svém vnitřním světě lépe orientoval, aby se odvážil čelit něčemu, čeho se bojí, aby otevřel oči pro šance, o kterých v hloubi duše už ví, aby sám sobě odpustil něco, o čem ani neví, že si to zazlívá, aby mu in concreto „došlo“, že klíčem ke konfliktu, jímž trpí, je touha jeho protivníka po uznání nebo soucitu, atd.

Hranice mezi supervizí a psychoterapií (velmi důležitá, i když z povahy věci v praxi vždy poněkud neurčitá, fuzzy) je v tom, že vlastním tématem a „územím“ supervize je pracovní činnost a vztahy na pracovišti, úkoly a profesní cíle, které před supervidovaným stojí – nikoli jeho osobní štěstí či trápení, rodinné a milostné vztahy, úzkostné deprese nebo problém autenticity. U žádné jiné profese (snad ani u hlubinného psychoterapeuta, kde supervize je přirozeným pokračováním vlastní cvičné terapie) není však ona hranice tak problematická jako u duchovního – pokud je mu práce skutečným povoláním, nejen rutinním zaměstnáním. Z tohoto hlediska je uvedení (skeptik řekne: zavlečení?!) supervize do církve dobrodružstvím s otevřeným koncem.

Psychologie se od teologie a od duchovenské praxe odloučila zhruba před půldruhým stoletím. Vzájemné vztahy byly vždy složité. Některé obory psychologie, např. měření inteligence nebo vnímání barev, jsou světonázorově a hodnotově prakticky neutrální. Pokud jde o osobnost, mezilidské vztahy, nebo dokonce rovnou o psychologii náboženství, je však neutralita – přísně vzato – nemožná. Freudovým cílem bylo vyhnat Boha z duše, tak jako ho už, podle jeho názoru, vyhnal Galilei z vesmíru a Darwin z přírody. Jeho osobní přítel, švýcarský farář Pfister naopak považoval psychoanalytickou metodu za prospěšnou lučavku královskou: ona rozpustí iluze a zbude čisté zlato skutečné víry. V naší církvi byl vztah teologů k psychologii po řadu desetiletí – mírně řečeno – ostražitý. Až v poslední době pozorujeme větší toleranci, a tato tolerance je oboustranná, pro příklad stačí uvést známou Franklovu logoterapii.

Do naší církevní praxe vstupuje psychologie krok za krokem: Psychologové jsou zváni, aby přednášeli o výchově dětí a o duševním zdraví. Od roku 1990 je na knihkupeckých pultech i v populárních časopisech k mání hojnost informací o psychologii a psychoterapii, které se stávají součástí obecného povědomí vzdělané veřejnosti. Duchovní dělají i osobní zkušenost s psychoterapií, když onemocní oni sami nebo jejich blízcí. Velký pokrok znamená pastýřský klinický výcvik (clinical pastoral training), kterým prošly už desítky duchovních.

Hnutí za zavedení psychoterapeuticky fundované supervize znamená další velký krok k využití obrovského potenciálu, který psychologie představuje pro kultivaci duchovního života. Účastníci výcviku dělají – doufám, že v naprosté většině – zkušenost, kterou ve svém konferenčním příspěvku dosvědčil zejména Jan Mamula: „...empatie a užití psychologických nástrojů neodvádí pozornost od duchovního poslání. Právě naopak: supervidovanému se jeho *vocatio* zřetelněji promítá na osobně hlubší rovinu.“

Napětí ovšem zůstává. Například supervizor – sekulární humanista – může při práci s duchovním na „zakázce“ jeho konfliktních vztahů s kurátorem získat velmi intenzivní dojem, že by bylo pro obě strany nejlépe, kdyby se tento duchovní odhodlal ke svému ateistickému coming-outu. Samozřejmě si tento dojem nechá pro sebe a pomáhá svému klientovi řešit jeho problém s kurátorem těmi „nástroji“, které tento klient má. Nemůže však – přes všechnu poctivou snahu o neutralitu – dosáhnout toho, aby ten dojem zůstal zcela bez vlivu na další postup supervize. A uvažujme ještě o krok dál: K podobnému dojmu může dospět i věřící supervizor se zkušeností Jana Mamuly. I on si však musí klást otázku, do jaké

míry v tomto případě uvažoval a prožíval pod vlivem hodnot sekulárního humanismu, které více či méně – teologie neteologie – fakticky ovlivňují současné křesťanství.

Vzájemný vztah teologie a psychologie má – i tam, kde je ta nejlepší vůle ke spolupráci – **dimenzi střetu**. I kdyby se psychologie chtěla vzdát sama sebe a být pouhá ancilla theologiae (a ona se o to někdy pokouší, známe to), její odlišná pojmová východiska se nutně projeví. Je to dobře, protože právě ze zajiskření, k němuž ten střet vede, vzejdou ty nejcennější nové vhledy, a to jak ve vědě (viz diskuse Freud – Pfister), tak v supervizní praxi.

Ten střet necht' je požehán! Já věřím, že intelektuálně poctivý nevěřící supervizor (podobně jako vědec) může být setkáním s autenticky žijícím duchovním, kterého superviduje, bytostně obohacen. A snad není daleko doba, kdy se naplní předpověď doc. Pavlína Janošové z Husitské teologické fakulty: Tak, jako jde dnes duchovní pro rozumy k terapeutovi, přijde na oplátku věřící i nevěřící (jinak věřící) terapeut pro supervizi teologickou.